

Op weg naar een professionele
monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-
200 rijksmonumenten

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
2 Rode draden in de bevindingen	11
3 Reacties gemeenten	21
4 Conclusies en aanbevelingen	23
Bijlage 1 : Waarderingskader	25
Wettelijke basis	25
Actoren en verificatoren in de inspectie	26
Indeling van het waarderingskader	27
Normering	27
Toelichting op de drie domeinen	28
DOMEIN: RESULTATEN	30
DOMEIN: EFFECTIVITEIT	31
DOMEIN: WAARBORG	33
Bijlage 2	35
Colofon	47

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Samenvatting

De Erfgoedinspectie heeft tussen medio 2006 en medio 2008 de *instandhouding van rijksmonumenten* geïnspecteerd bij alle 16 gemeenten waar zich op 1 januari 2006 op het grondgebied 150 tot 200 rijksmonumenten bevonden. Deze inspecties zijn conform hetzelfde waarderingskader (bijlage 1) uitgevoerd waardoor de resultaten goed vergelijkbaar zijn. Dit samenvattende rapport geeft een overzicht van de overeenkomsten die de praktijk van de monumentenzorg binnen deze gemeenten kent. Zo is er zonder uitzondering sprake van een grote betrokkenheid van de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de monumentenzorg binnen die gemeenten. Deze medewerkers werken vanuit die betrokkenheid zo efficiënt en pragmatisch mogelijk bij het vinden van oplossingen voor de knelpunten die hieronder worden opgesomd. De positieve resultaten die de Erfgoedinspectie in deze gemeenten heeft gezien, zijn vaak te danken aan deze individuele medewerkers. Dat is positief, maar van een stevige verankering van de monumentenzorg is geen sprake.

Overzicht van de belangrijkste knelpunten bij de 16 gemeenten:

- Ontbreken van op monumenten toegespitste kennis;
- Ontbreken van verankering monumentenzorg op gemeentelijk niveau;
- Onevenwichtigheid tussen de beschikbare capaciteit voor monumentenzorg en de hoeveelheid werk;
- Geen integrale werkwijze binnen de gemeentelijke organisatie;
- Gebrek aan toezicht op de uitvoering van de restauratie en gebrek aan deskundige handhaving;
- Ontbreken van inzicht in de aanwezige cultuurhistorische waarden;
- Gebrek aan onderzoek voorafgaand aan wijzigingen.

De risico's die aan deze knelpunten kleven zijn groot.

- Bij 10 van de 16 gemeenten is geen restauratietechnische en cultuurhistorische kennis aanwezig. De medewerkers zijn geschoold op het gebied van bouw- en woningtoezicht. Kennis over procedures en bouwtechniek zijn aanwezig, maar monumentenkennis ontbreekt waardoor waarden ongemerkt verdwijnen.
- Bij 12 van de 16 gemeenten is geen sprake van verankering van de monumentenzorg door het gebrek aan een (actueel) monumenten- en cultuurhistorisch beleid.
- Bij 10 gemeenten is (veel) minder dan 1 fte beschikbaar voor alle aspecten van de monumentenzorg (beleid, begeleiding, toezicht & handhaving), bij 6 gemeenten is 1 of meer fte beschikbaar, maar deze gemeenten hebben een groot grondgebied met verschillende kernen. Vooral bij de gemeenten met minder dan 1 fte komen door het gebrek aan voldoende capaciteit de wettelijke taken in het gedrang.

- Bij 13 van de 16 gemeenten wordt niet integraal gewerkt. De afdeling waar monumentenzorg is ondergebracht is er vaak een met Bouw- en Woningtoezichttaken zonder relatie met andere beleidsvelden. Door het gebrek aan integraal werken worden medewerkers monumentenzorg en cultuurhistorie vaak niet of in een te laat stadium op de hoogte gesteld van ontwikkelingen waar cultuurhistorische en monumentale waarden in het geding zijn.
- De meeste gemeenten hebben een handhavingsbeleid ontwikkeld, maar slechts 6 nota's besteden expliciet aandacht aan monumenten.
- Bij veel gemeentelijke organisaties is de handhaving gescheiden van de bouwplanbegeleiding en de vergunningverlening. Deze op zich zuivere werkwijze is bij beperkte capaciteit ongunstig voor monumenten. Er wordt namelijk niet door medewerkers gehandhaafd die op dit gebied zijn geschoold.
- Bij de meeste geïnspecteerde gemeenten bestaat nauwelijks inzicht in de aanwezige cultuurhistorische waarden waardoor het risico groot is dat geen bewuste keuzes worden gemaakt en waarden ongemerkt verdwijnen.
- Onderzoek is van belang voor inzicht in de aanwezige cultuurhistorische waarden. Bouwhistorisch onderzoek vindt bij 2 van de 16 gemeenten in principe bij grote wijzigingen van monumenten plaats. Bij 5 gemeenten wordt incidenteel en bij 9 gemeenten nooit bouwhistorisch onderzoek verricht.

Overzicht knelpunten bij de adviesorganen:

De gemeenten die in het kader van dit onderzoek zijn geïnspecteerd en waar de deskundigheid niet altijd voldoende aanwezig is, zouden graag gebruik maken van de kennis van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Dat geldt zowel voor kennis over objecten als voor kennis over cultuurhistorische waarden in beschermde stads- en dorpsgezichten en andere waardevolle gebieden. De RACM adviseerde tot 21 april 2008 aan gemeenten over alle bouw- en restauratieplannen van monumenten, maar in het kader van de Wet Beperking Adviesplicht en het daarop vooruitlopend in werking getreden interimbeleid is dit advies in de meeste gevallen niet meer verplicht. Voor veel gemeenten uit deze groep is het niet kunnen terugvallen op deskundigheid een punt van zorg.

Een ander knelpunt is dat de adviezen van de RACM in gelijksoortige gevallen soms per regio uiteenlopen omdat er weinig onderlinge afstemming plaats vindt en er geen helderheid bestaat over de restauratie- en transformatiefilosofie of beoordelingscriteria. Monumentencommissies zijn in het kader van het interimbeleid sinds 21 april 2008 in beginsel de enige instantie die gemeenten adviseren over bouw- en restauratieplannen van monumenten. De professionaliteit van deze commissies is echter niet in alle gevallen even groot. Hiervoor wordt verwezen naar het separaat te verschijnen thematische inspectierapport over Monumentencommissies.

Conclusie

De belangrijkste conclusie die op basis van dit onderzoek kan worden getrokken is dat de rijksmonumentenzorg bij gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten verder geprofessionaliseerd moet worden. Ondanks de grote betrokkenheid van de monumentenambtenaren en veel eigenaren is de monumentenzorg bij deze gemeenten op dit moment niet adequaat genoeg georganiseerd. Dit heeft vaak te maken met het gebrek aan deskundigheid en capaciteit. Hierbij moet worden aangetekend dat binnen deze groep sprake is van verschillen en bovendien gelden deze conclusies niet zonder meer voor andere gemeenten zoals van de Federatie Grote Monumentengemeenten of kleinere monumentengemeenten.

De Erfgoedinspectie vindt dat de rijksoverheid gemeenten ten tijde van de decentralisatie van de monumentenzorg in 1988 onvoldoende heeft gefaciliteerd. Bij de decentralisatie is uitgegaan van een zo groot mogelijke vrijheid om de taken en bevoegdheden in te vullen. Daarbij zijn bewust geen voorschriften of criteria benoemd of omschreven. Naar nu blijkt hadden en hebben in ieder geval de in het kader van dit onderzoek geïnspecteerde gemeenten behoefte aan duidelijke richtlijnen en criteria. Ook capaciteitsramingen over benodigde fte's zouden hebben geholpen om op gemeentelijk niveau kwaliteit te borgen. Het project Modernisering Monumentenstelsel biedt de gelegenheid deze omissie te herstellen.

De Erfgoedinspectie is daarnaast van oordeel dat binnen veel gemeentelijke organisaties inclusief de gemeentebesturen onvoldoende wordt onderkend dat voor een adequate monumentenzorg specialistische kennis vereist is. Te vaak wordt dit overgelaten aan een medewerker die tijd heeft of het vakgebied wel interessant vindt. Monumentenzorg is een professioneel beleidsveld dat als zodanig moet worden benaderd. De Erfgoedinspectie constateert ten slotte dat de individuele monumentenambtenaren binnen hun mogelijkheden soms wonderen verrichten en het beste voor hebben met onze rijksmonumenten. Bij de meeste gemeenten zijn tengevolge daarvan positieve ontwikkelingen gezien. De Erfgoedinspectie raadt zowel de rijks- als de gemeentelijke overheid aan deze positieve krachten optimaal te benutten door deze mensen in staat te stellen hun werk op een professionele manier uit te oefenen.

Aanbevelingen aan de Minister van OCW:

Stel aan gemeenten voorwaarden wat betreft de deskundigheid, de juiste hantering van de bestaande regelgeving en de verankering van monumentenzorg op lokaal niveau zodat de monumentenzorg verder wordt geprofessionaliseerd.

De professionalisering van de monumentenzorg is een samenspel van verschillende partijen en kan dan ook worden bereikt door bijvoorbeeld:

1. met de VNG te overleggen of zij

- gemeenten wil adviseren over een duidelijke omschrijving van de gewenste taken en te bevorderen dat de capaciteit hierop wordt afgestemd
- kan bevorderen dat voor kleine gemeenten waar de kritische massa niet wordt gehaald die nodig is om zelf effectief monumentenzorg te bedrijven, op regionaal niveau kennis en capaciteit wordt geregeld. Steunpunten en regionale monumentencommissies kunnen hierbij een belangrijke rol spelen

2. de RACM te vragen

- heldere adviezen vanuit het belang van het monument op te stellen
- afstemming tussen de eigen regio's te bewerkstelligen door helderheid te creëren over de restauratie- en transformatiefilosofie of criteria voor beoordeling van wijzigingen van monumenten
- de afstemming tussen de eigen specialisten en regioconsulenten goed te organiseren
- de functie van de RACM als kennisinstituut te versterken en meer prioriteit aan communicatie en kennisdeling te geven
- de aanwezige waarden en de mate van verankering van de monumentenzorg bij gemeenten bij de bepaling van zijn prioriteiten te betrekken
- te zorgen voor een eenduidige telling van de rijksmonumenten

Ten slotte kan de monumentenzorg verder worden geprofessionaliseerd door:

- bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek in bepaalde gevallen en revisietekeningen altijd verplicht te stellen.
- te zorgen voor landelijke criteria voor ontvankelijkheid van de vergunningaanvragen
- eigenaren te wijzen op het belang van organisaties als de monumentenwacht en de inschakeling van een goede restauratiearchitect. Dit kunnen zowel gemeenten als de RACM in het algemeen doen.

Voor aanbevelingen over de professionalisering van de Monumentencommissies wordt naar het betreffende themarapport verwezen, dat separaat verschijnt.

Op het gebied van de bovengrondse monumentenzorg ziet de Erfgoedinspectie waar het gaat om rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten toe op de naleving van de Monumentenwet 1988. Zij verricht verschillende soorten inspecties met als doel te rapporteren over de kwaliteit van de rijksmonumentenzorg in Nederland.

Dit rapport gaat over het onderzoek dat de Erfgoedinspectie tussen medio 2006 en medio 2008 heeft uitgevoerd bij de 16 gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten op het grondgebied. Deze gemeenten werden specifiek op het gebied van de *instandhouding van rijksmonumenten* geïnspecteerd en de keuze voor deze groep kwam voort uit:

- de risicoanalyse die begin 2006 mede werd opgesteld op basis van de uitkomsten van een aantal pilot-inspecties die in 2005 bij kleine, middelgrote en grote monumentengemeenten zijn uitgevoerd, hiervoor aanleiding gaf.
- de aanneme (mede op basis van die pilot-inspecties) dat de verankering van monumentenzorg bij gemeenten met minder dan 150 rijksmonumenten even groot als of minder zal zijn dan bij de groep van 16 gemeenten met tussen 150 en 200 rijksmonumenten.
- inspectie van de groep gemeenten met meer dan 200 rijksmonumenten (ca. 50 en goed voor 66 % van alle rijksmonumenten, aangesloten bij de Federatie Grote Monumentengemeenten) op basis van wat over deze gemeenten in 2006 bekend was, niet de hoogste prioriteit had.

Doel

Doel van dit onderzoek was inzicht te krijgen in de kwaliteit van de gedecentraliseerde monumentenzorg en vooral in de problematiek van middelgrote monumentengemeenten om te kunnen bepalen welke risico's de rijksmonumenten in deze gemeenten lopen. De inspecties bij de betreffende 16 gemeenten zijn alle conform het *Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (versie. 16-6-2006)* uitgevoerd waardoor de resultaten goed vergelijkbaar zijn (zie bijlage1).

Vervolg

Dit samenvattende rapport zal aan de Minister worden aangeboden met een afschrift aan betrokken partijen. De uitkomsten van dit rapport kunnen een belangrijke bijdrage aan het project Modernisering Monumentenzorg leveren dat eind 2008 wordt afgerond. Het rapport zal tevens worden besproken met de 16 geïnspecteerde gemeenten en de RACM en zal worden gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd: vooraan is een samenvatting opgenomen van alle bevindingen en aanbevelingen. In hoofdstuk 1 wordt het doel van dit rapport aangegeven.

In hoofdstuk 2 worden de bevindingen en aanbevelingen uit de 3 Domeinen Resultaten, Effectiviteit en Waarborg op een rij gezet. In hoofdstuk 3 worden de reacties van de gemeenten geschetst. Hoofdstuk 4 geeft de conclusies en aanbevelingen van dit rapport. In de bijlagen vindt u achtereenvolgens een beschrijving van de onderzoeksmethode, een beknopte kenschets per gemeente, een tabel met het overzicht van de belangrijkste bevindingen per gemeente en het waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten 16-6-2006. In de laatste bijlage is een overzicht van de gebruikte afkortingen en de geraadpleegde literatuur opgenomen.

Op basis van de inspecties bij de 16 gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten kan de stand van de monumentenzorg in deze gemeenten worden geanalyseerd. Per domein uit het waarderingskader worden in dit hoofdstuk de rode draden weergegeven die door het onderzoek zichtbaar zijn geworden. Daarbij is sprake van een aantal positieve en negatieve ontwikkelingen. In dit hoofdstuk worden van de positieve ontwikkelingen telkens enige concrete voorbeelden genoemd.

2.1 Bevindingen en aanbevelingen Domein Resultaten

Dit domein gaat in op de vraag of de beschermde waarden sinds de aanwijzing, op aanvaardbaar niveau zijn behouden. Daarbij gaat het er enerzijds om of het monument in goede staat verkeert en of er een visie op instandhouding is, die is gericht op de waarden van het monument. Van belang daarbij is of de subsidies en financiële regelingen de instandhouding en restauratie stimuleren. Anderzijds wordt bij dit domein gekeken of voor de restauratie en/of wijziging een deugdelijk plan is opgesteld en of dit op de juiste wijze is uitgevoerd.

Uit alle 16 inspecties is gebleken dat de schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden van de meeste in het kader van de reality check bezochte objecten in wisselende mate zijn aangetast. Bij elke ingreep verdwijnt meer of minder cultuurhistorische waarde. De mate waarin hangt samen met een aantal factoren zoals de beschikbare restauratietechnische kennis bij de gemeente, de betrokkenheid van een deskundig architect en de mate van betrokkenheid van de eigenaren. Op de gemeentelijke deskundigheid bij deze 16 gemeenten wordt onder paragraaf 4.3 teruggekomen.

Wat betreft de betrokkenheid van eigenaren is de Erfgoedinspectie gebleken dat veel eigenaren zich verantwoordelijk voelen en zich inspannen voor de instandhouding van hun monument. Die betrokkenheid blijkt onder andere uit een visie op het onderhoud en de instandhouding van het rijksmonument. Grote monumentbezitters hebben meestal een onderhoudsplan, kleine monumentbezitters zoals woonhuiseigenaren hebben in veel gevallen een abonnement op een gespecialiseerd bedrijf dat periodiek de staat van onderhoud van het monument inspecteert.

Voor eigenaren van kleinere monumenten zoals woonhuizen blijkt de fiscale aftrek aantrekkelijk en hiervan wordt veel gebruik gemaakt. Bij grootschalige projecten ligt dit anders en daar wordt in de meeste gevallen gebruik gemaakt van subsidiemogelijkheden. Wanneer het monument bij een restauratie of wijziging niet als uitgangspunt wordt genomen dan is het verlies van waarden vaak groot. Regelmatig verdwijnen bij restauraties cultuurhistorische waarden ongezien. Dat komt in de meeste gevallen door onwetendheid en niet door bewuste vernieling. Architecten die bij de planvorming betrokken zijn, kunnen hierbij een belangrijke rol spelen, maar dan moet het wel een deskundig

restauratiearchitect moeten zijn. Bovendien blijkt dat een architect vaak alleen in het planstadium wordt betrokken. De bouwplanbegeleiding door een architect wordt vanwege het financiële aspect meestal achterwege gelaten.

In vrijwel alle onderzochte gemeenten kwam naar voren dat een minderheid van de eigenaren van rijksmonumenten zich bij de wijziging en/of restauratie van het monument slechts heeft laten leiden door commerciële motieven en pragmatisme. Voor gemeenten, ook de proactieve, is het moeilijk dergelijke eigenaren over te halen om de wijziging/restauratie ten gunste van het monument te laten uitvoeren.

2.2 Bevindingen en aanbevelingen Domein Effectiviteit

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces bij onder andere vergunningverlening. In de eerste plaats is het van belang dat ten behoeve van de instandhouding van monumenten voldoende kennis aanwezig is bij de overheid en bij de initiatiefnemer en zijn architect en dat deze kennis adequaat wordt toegepast. Daarnaast wordt ingegaan op diverse vormen van cultuurhistorisch onderzoek ten behoeve van restauraties. De kwaliteit van de diverse adviezen, de vergunningen en de besluitvorming wordt getoetst en tenslotte is het handhavingsbeleid van belang.

Bij elke wijziging aan of in een monument verdwijnt er wel iets van de cultuurhistorische waarden en daarom zou in elk geval moeten worden vastgelegd wat bij de ingrepen gebeurt. Het minste is daarbij een revisietekening, maar in geen van de onderzochte gemeenten zijn revisietekeningen aangetroffen.

Belangrijker nog is dat voorafgaand aan elke grotere ingreep een bouwhistorisch of cultuurhistorisch onderzoek plaatsvindt zodat het restauratie- en/ of wijzigingsplan zo kan worden opgesteld dat het zoveel mogelijk rekening houdt met de aanwezige waarden. Uit de inspecties bij de 16 gemeenten blijkt dat in 9 gemeenten nooit dergelijk onderzoek plaatsvindt en bij 5 incidenteel en marginaal. Ten behoeve van ruimtelijke beleidstukken en bestemmingsplannen vindt in 4 gemeenten breder cultuurhistorisch onderzoek plaats. In het kader van ruimtelijke ontwikkelingen wordt echter in geen van deze gemeenten structureel cultuurhistorisch onderzoek verricht.

Bij 2 gemeenten wordt bij grote ingrepen in een monument in principe standaard bouwhistorisch onderzoek verricht. Om te bepalen of dit wel of niet nodig is zijn echter geen criteria opgesteld.

Goed voorbeeld:

De gemeente Sittard-Geleen vraagt bij grote ontwikkelingen in de meeste gevallen een bouwhistorisch onderzoek. De resultaten van het onderzoek dat voorafgaand aan de ingreep heeft plaatsgevonden, worden verwerkt in het restauratieplan.

In vervolg daarop zou tijdens de werkzaamheden nader onderzoek moeten worden verricht. De resultaten daarvan kunnen dan zo mogelijk nog worden meegenomen in de uitvoering, maar het is in ieder geval belangrijk dat deze vondsten worden vastgelegd. De uitkomsten van de bouwhistorische onderzoeken die worden verricht, worden meestal schriftelijk vastgelegd. Op de deskundigheid van de onderzoeken lijkt soms wat af te dingen. De kwaliteit van dergelijke onderzoeken wordt door gemeenten nauwelijks getoetst.

Het vergunningsproces is complex en binnen de onderzochte gemeenten wordt hier vanwege het capaciteitsgebrek pragmatisch mee omgegaan. Het feit dat een aantal van deze gemeenten een gemeentelijke monumentenlijst heeft met in een geval 450 gemeentelijke monumenten en dat elke gemeente van deze groep minstens 1 beschermd gezicht bezit maakt het capaciteitsprobleem extra nijpend. Dat heeft consequenties voor de mate van zorgvuldigheid bij de planbehandeling. Uit het onderzoek van de Erfgoedinspectie blijkt dat gemeenten het lastig vinden om plannen niet ontvankelijk te verklaren. Gemeenten hebben hier in de regel geen criteria voor. Het ontbreken van landelijke criteria voor het bepalen van de ontvankelijkheid van een plan wordt als een gemis gevoeld. Herhaaldelijk is tijdens de inspectiebezoeken door gemeenten op dergelijke criteria aangedrongen en zij trekken daarbij een parallel met het *Besluit Indieningsvereisten aanvraag Bouwvergunning*. Vanwege de werkdruk, onwetendheid en ondeskundigheid worden de procedures niet altijd goed gevolgd. Wel worden de wettelijke termijnen vrijwel altijd gehaald.

Goed voorbeeld:

De gemeente Oudewater gebruikt gedurende het restauratieplanproces een toetsingsformulier waarin alle stappen zijn terug te vinden en nauwkeurig naar alle correspondentie wordt verwezen. De gemeente hanteert criteria uit de bouwverordening voor de ontvankelijkheidsverklaring streng en verwijst hiernaar in de correspondentie met de eigenaar.

Gemeenten werden conform de Monumentenwet 1988 tot 21 april 2008 door 2 (soms 3) partijen over bouwplannen van monumenten geadviseerd.¹ Het gaat daarbij om de lokale monumentencommissie en de RACM. Over de RACM en de adviescommissies is tijdens de 16 inspecties eveneens het een en ander naar voren gekomen.

¹ Vanaf 21 april 2008 is de interim beleidsmaatregel in werking getreden waarin vooruitlopend op de Wet Beperking Adviesplicht is geregeld dat nu al in de meeste gevallen slechts één advies, namelijk dat van de Monumentencommissie, hoeft te worden ingewonnen. Over monumenten buiten de bebouwde kam moest onder het oude regime ook de provincie adviseren.

Monumentencommissies:

Uit het separaat te verschijnen themarapport over monumentencommissies van de Erfgoedinspectie blijkt dat de kwaliteit en het functioneren van de monumentencommissie binnen de 16 onderzochte gemeenten nogal wisselen. Uiteraard bestaan tussen de 16 commissies overeenkomsten. Zo zijn de adviezen over het algemeen redelijk transparant, dragen ze bij aan een juiste besluitvorming en worden de adviestermijnen vrijwel altijd gehanteerd. De meeste commissies beschikken over enkele relevante deskundigheden al kan dat vooral bij geïntegreerde welstands- en monumentencommissies nog wel eens anders liggen (zo blijkt regelmatig dat in een commissie van meerdere (architect)leden, slechts één restauratiearchitect zitting heeft). In de meeste commissies ontbreekt bredere cultuurhistorische kennis.

Goed voorbeeld:

De monumentencommissie van de gemeente Bronckhorst heeft voldoende deskundigheid met bovendien een ruime afvaardiging uit het particuliere veld. Ook de adviezen zijn deskundig, transparant geformuleerd en dragen bij aan een juiste en tijdige besluitvorming. Naast de advisering over monumentenvergunningen adviseert de commissie over beleidszaken en over verbouwingen van niet-monumentale maar karakteristieke panden in de gemeente. Hiermee zorgen zij voor een stevige verankering van de cultuurhistorische waarden in de gemeente.

Vooraf bij de indicator uit het waarderingskader over een professionele werkwijze van commissies zijn kanttekeningen te plaatsen. De meeste commissies hebben weliswaar een reglement, maar de zittingstermijnen worden regelmatig overschreden en bij de beoordeling van plannen wordt vrijwel nooit gewerkt met transparante criteria. Twee van de 16 adviescommissies hebben geen onafhankelijke voorzitter, maar een wethouder die de vergaderingen voorziet. Eén van deze bestuurders heeft ook stemrecht. Bij één van de 16 gemeenten wordt de monumentencommissie gevormd door een raadscommissie. Een klein deel van deze 16 commissies heeft dus een directe band met het lokale bestuur wat een risico op belangenverstrengeling met zich meebrengt. Deze situatie is na de toekomstige inwerkingtreding van de Wet Beperking Adviesplicht niet meer mogelijk.

Vier van de 16 gemeenten laten zich voor wat betreft de monumentencommissie adviseren door organisaties zoals Vereniging Dorp, Stad en Land, Welstandszorg Noord-Holland en Drents Plateau. Bij 2 van deze 4 gemeenten komt het er in de praktijk op neer dat plannen door één gemandateerd lid worden beoordeeld. Voor dit lid geldt geen vastgestelde zittingstermijn.

Monumentencommissies krijgen regelmatig onrijpe plannen voorgeschied. Dat gebeurt vooral bij gemeenten die zelf weinig deskundigheid ten aanzien van monumenten in huis hebben en sterk op hun adviescommissie leunen. Die commissies proberen vervolgens een

plan bij te sturen waardoor het een aantal malen wordt behandeld in de commissievergadering. Hierdoor ontstaat ten onrechte de indruk dat deze commissies zorgen voor grote vertraging.

RACM:

De Erfgoedinspectie heeft geconstateerd dat de invulling van de advisering van de RACM per regio verschilt. Deze diversiteit wordt veroorzaakt door het gebrek aan duidelijkheid over een restauratie- en transformatievisie of criteria en aan onderlinge afstemming. De adviestermijnen worden in bepaalde regio's bij tijd en wijlen overschreden. Daarnaast is de Erfgoedinspectie tijdens haar inspecties enige malen onduidelijke adviezen tegengekomen. Voor gemeenten die weinig deskundigheid op dit vlak hebben en sterk leunen op de binnengekomen adviezen is het hierdoor lastig om af te wegen wat de goede beslissing is.

Tijdens deze 16 inspecties is gebleken dat de RACM met deze gemeenten nauwelijks structureel ambtelijk en/of bestuurlijk overleg heeft. Als er contact is dan gaat dat ad hoc aan de hand van binnengekomen bouwplannen. De RACM bezoekt het object eventueel voor de advisering, maar heeft daarna geen beeld hoe het plan uitwerkt. Gemeenten zouden graag ook meer gebruik maken van de stedenbouwkundige kennis van de RACM. Een ander probleem waar deze gemeenten tegenaan lopen is het feit dat de telling van het aantal rijksmonumenten van de RACM en de gemeente nogal uiteen kan lopen. De RACM telt grote complexen zoals de mijnwerkerskoloniën in Landgraaf en Sittard-Geleen in beginsel als één monument. Voor de gemeente brengt de wijziging van een afzonderlijk onderdeel echter net zoveel werk met zich mee als een monument dat uit een object bestaat. Het tellen van de afzonderlijke objecten heeft ook te maken met de rijkssubsidiëringmethodiek.

Het is gebleken dat regioconsulenten door de specialisten van dezelfde RACM niet altijd goed op de hoogte worden gehouden van besprekingen en afspraken met initiatiefnemers. Hierdoor ontstaat regelmatig onderling onduidelijkheid.

Bij een gemeentelijk besluit over de monumentenvergunning spelen vaak andere belangen mee en al die belangen moeten tegen elkaar worden afgewogen. Een duidelijke monumentenvergunning is daarom van groot belang. Het is gebleken dat meer dan de helft van de bezochte gemeenten verschillende adviezen die aan het college zijn verstrekt in de monumentenvergunning niet concreet benoemen en niet tegen elkaar afweegt. Dat gebeurt bij sommige gemeenten zoals Wijdmeren en Middelharnis overigens wel in een apart B&W-voorstel.

Vaak wordt in de vergunningen niet aangegeven op grond waarvan deze wordt verleend en op basis van welke tekeningen dit gebeurt. De AWB bepaalt in principe dat de motivatie moet worden vermeld.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Goed voorbeeld:

De gemeente Edam-Volendam neemt in de monumentenvergunning op of de monumentencommissie en de RACM een positief of negatief advies hebben gegeven. Bij uiteenlopende adviezen wordt gemotiveerd waarom voor een bepaalde richting is gekozen.

Tijdens de uitvoering gebeurt het regelmatig dat werkzaamheden niet conform de vergunning worden uitgevoerd. Tengevolge van de werkdruk van monumentenambtenaren bij de gemeenten schiet een adequate begeleiding van de plannen bij vooral minder ingrijpende werkzaamheden er regelmatig bij in. Daardoor worden waardevolle aspecten die zich tijdens het werk aandienen alsmede tussentijdse planwijzigingen gemist.

Goede voorbeelden:

De monumentenambtenaren van de gemeenten Sittard-Geleen, Oudewater en Westerveld begeleiden eigenaren gedurende het bouwproces op een vakkundige manier. Het vooroverleg en de deskundigheid van deze medewerkers wordt door particulieren geprezen en zij geven aan dit als een goede service te beschouwen.

Van het beheer en onderhoud door eigenaren is geconstateerd dat dit in de regel goed gebeurt al zijn er uitzonderingen.

2.3 Bevindingen en aanbevelingen Domein Waarborg

Bij dit domein gaat het erom of de monumentenzorg binnen de gemeente goed is ingebed. Heeft de gemeente voldoende kennis in huis of kan ze in ieder geval beoordelen wanneer ze advies moet inwinnen. Zijn er een monumentennota en monumentenverordening aanwezig en zijn de monumenten opgenomen in vigerende bestemmingsplannen. Daarnaast is het van belang dat de gemeente zorgt voor een goede informatieoverdracht en oog heeft voor de maatschappelijke meerwaarden van monumenten. Ten slotte wordt de schriftelijke verantwoording en daarmee de documentatie getoetst en wordt gekeken naar de aanwezigheid van kwaliteitszorg.

Tijdens de inspecties bij deze 16 gemeenten is geconstateerd dat de monumentenzorg bij deze groep slecht is gewaarborgd. De mate van gemeentelijke deskundigheid ten behoeve van de objectzorg vindt de Erfgoedinspectie zorgelijk. Bij 10 van de 16 gemeenten hebben de medewerkers die zich met rijksmonumenten bezig houden onder andere geen restauratietechnische kennis. Zij hebben alleen een achtergrond op het gebied van bouwen en woningtoezicht. Kennis over procedures en bouwtechnische kennis zijn dan goed afgedekt, maar restauratietechnische kennis ten behoeve van de rijksmonumenten ontbreekt. De Erfgoedinspectie is van oordeel dat binnen de gemeentelijke organisatie en het bestuur onvoldoende wordt onderkend dat voor een adequate monumentenzorg

specialistische kennis vereist is. Te vaak wordt dit werk overgelaten aan een medewerker die toevallig enige ruimte heeft of het vakgebied wel interessant vindt. Ook is bij geen van de onderzochte gemeenten brede cultuurhistorische kennis aanwezig. Dergelijke kennis is van belang voor het opstellen van monumentenbeleid, voor de objectzorg en voor de meer gebiedsgerichte monumentenzorg waar ruimtelijke ordening een belangrijke rol speelt. Dat laatste is aan de orde bij een adequate omgang met beschermde gezichten waarin vaak tal van rijksmonumenten zijn gelegen. Alle onderzochte gemeenten bezitten naast de rijksmonumenten een of meer beschermde gezichten. De Erfgoedinspectie heeft geconstateerd dat van de provinciale steunpunten door deze gemeenten nauwelijks gebruik wordt gemaakt.

Tijdens de inspecties is tevens geconstateerd dat de mate van toezicht en handhaving te wensen over laat. Enkele gemeenten komen tijdens de werkzaamheden langs maar dat gebeurt vaker niet dan wel. De meeste van deze 16 gemeenten hebben inmiddels handhavingsbeleid ontwikkeld en 6 daarvan besteden in de betreffende nota aandacht aan monumenten. In enkele andere gemeenten worden monumenten in de handhavingsnota kort genoemd, maar er zijn ook gemeenten waar de handhaving van de monumenten niet aan de orde is.

In ieder geval wordt deze specifieke vorm van toezicht en handhaving daar niet expliciet genoemd terwijl handhaving van monumenten, anders dan bij reguliere bouwwerken, maatwerk betreft waarbij tijdens de uitvoering veel waarden definitief verloren kunnen gaan.

Goed voorbeeld:

De gemeente Bronckhorst heeft in 2006 een handhavingsprogramma vastgesteld waarin de monumentenzorg een hoge prioriteit heeft gekregen omdat de risico's die monumenten lopen groot zijn.

De handhavingtaken zijn vaak organisatorisch gescheiden van de begeleiding en vergunningverlening en worden overgelaten aan medewerkers die niet op dit specifieke vakgebied zijn geschoold en dus niet goed weten waar ze op moeten letten. De vraag is of een dergelijke scheiding die op zich zuiver is, in een kleine gemeente waar moet worden gewoekerd met menskracht, wenselijk is voor de monumentenzorg.

De Erfgoedinspectie is ervan overtuigd dat een duidelijke communicatie veel problemen in het vergunning- en uitvoeringstraject kan voorkomen. Daarom is de informatieoverdracht tussen burgers en gemeenten, gemeenten en de monumentencommissie en de RACM en tussen medewerkers van de gemeente zelf als indicator in het waarderingskader opgenomen. De meeste gemeenten uit de onderzochte groep laten, zo blijkt uit het onderzoek, op het gebied van informatieoverdracht aan zowel eigenaren als aan

commissies en RACM veel kansen liggen. Veel eigenaren worden aan hun lot overgelaten en moeten het wiel uitvinden.

Burgers in een proactieve gemeente krijgen wel al in een vroeg stadium van het planproces contact met de gemeente waardoor beide partijen behoorlijk goed van elkaars handelen op de hoogte zijn. De partijen hebben vooroverleg en regelmatig contact. Het betreffende plan kan door de ingebrachte gemeentelijke kennis worden bijgestuurd en het blijkt dat het merendeel van de eigenaren deze inbreng van een deskundige gemeenteambtenaar waardeert. Bij plannen waar dergelijk vooroverleg heeft plaatsgevonden wordt meer rekening gehouden met de aanwezige cultuurhistorische waarden.

Het blijkt dat gemeentelijke medewerkers zonder specifieke deskundigheid geen vooroverleg hebben. Dat heeft ook nauwelijks zin want deze medewerkers kunnen eigenaren niet met inhoudelijke kennis bijstaan. Plannen komen bij deze gemeenten vaak als definitief plan binnen. Ongewenste ontwikkelingen kunnen dan nauwelijks worden bijgestuurd en de Monumentencommissie en RACM zijn bijna gedwongen negatief te adviseren.

De interne informatieoverdracht binnen deze gemeenten vindt de Erfgoedinspectie zorgelijk. Hoe betrokken de betreffende monumentenambtenaren ook zijn, het feit dat deze taak bij slechts één persoon in de organisatie is belegd brengt grote risico's met zich mee. Bovendien omvat de monumentenzorg niet alleen de objectzorg voor afzonderlijke monumenten, maar ook beschermde gezichten. De afstemming tussen gemeentelijke monumentenzorg en RO-beleid is echter minimaal.

Naast specifieke deskundigheid en een goede communicatie is vastgesteld monumenten- of cultuurhistorisch beleid van essentieel belang voor de waarborg van monumentenzorg op gemeentelijk niveau. Bij slechts 4 van de 16 onderzochte gemeenten is actueel monumenten- of cultuurhistorisch beleid aanwezig. In een gemeente is recent een beleidsnota geschreven. Met de vaststelling van deze nota werd echter tegelijkertijd door de gemeenteraad besloten geen extra ambtelijke capaciteit aan te trekken voor de voorgenomen acties uit deze nota. Het gevolg is dat hier een actuele monumentennota ligt waarvan niets zal worden uitgevoerd. Bij een andere gemeente ligt een concept beleidsnota al 2 jaar te wachten op vaststelling.

Duidelijk is dat de monumentenzorg beleidsmatig bij deze gemeenten niet is verankerd. Een van de gevolgen is dat cultuurhistorische waarden bij processen niet standaard worden meegewogen. Er zijn grote risico's verbonden aan het niet op peil houden van het beleid. Monumentenzorg wordt dan snel een ad hoc bezigheid die afhankelijk is van de bestuurlijke en ambtelijke affiniteit.

Positief is dat 14 van de 16 gemeenten uit deze groep een monumentenverordening hebben vastgesteld.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

In de welstandsnota's die de gemeenten conform de Woningwet, artikel 12a, hebben laten opstellen worden de cultuurhistorische aspecten overigens voldoende tot goed meegenomen. De vraag is wel hoe dit in de praktijk uitpakt, gezien het feit dat die welstandsnota's vrijwel allemaal door externe bureaus zijn geschreven. Uit het inspectieonderzoek blijkt dat de betreffende commissies zelf de criteria uit de welstandsnota's niet bewust hanteren.

Bij het lokale ruimtelijke en stedelijke beleid worden de cultuurhistorische aspecten vaak wel op een of andere manier betrokken, maar 5 van de 16 gemeenten uit deze groep hebben helemaal geen ruimtelijk beleid.

Goede voorbeelden:

Gemeenten zoals Westerveld, Vianen en Wijdmeren hebben welstandsnota's waarin de cultuurhistorie en monumentenzorg goed zijn ingebed.

De vraag of veel gemeenten oog hebben voor de maatschappelijke meerwaarde van het erfgoed op hun grondgebied moet eveneens negatief worden beantwoord. Dat geldt vooral voor de educatieve waarde, de toeristische waarde wordt meestal wel onderkend en geprobeerd te benutten.

In ongeveer de helft van de gemeenten houden historische verenigingen zich naast de geschiedbeoefening bezig met het kritisch volgen van nieuwe invullingen in het beschermde gezicht en de aanpak van grote restauratieprojecten.

Goed voorbeeld:

De gemeente Maarssen is zich bewust van de maatschappelijke meerwaarde van de aanwezige monumenten en doet veel aan de vergroting van het draagvlak voor monumenten. Eigenaren van monumenten krijgen 3 jaar lang een abonnement op de Monumentenwacht. Verder participeert de gemeente in de organisatie van de Open Monumentendag, heeft schildjes voor rijks- en gemeentelijke monumenten laten vervaardigen en looft sinds een aantal jaren de Bronzen Troffel uit voor de beste restauratie van dat jaar.

Tijdens de inspecties bij deze gemeenten is door partijen buiten de gemeente herhaaldelijk gemeld dat de lokale politiek regelmatig zijn oor laat hangen naar ontwikkelaars. De afweging van de economische waarde valt in die gevallen niet ten gunste van het monument uit.

De documentatie van de monumentenzorg is bij een groot aantal van de onderzochte gemeenten niet goed op orde. Hierdoor is de informatie voor bijvoorbeeld burgers en onderzoekers niet beschikbaar. Regelmatig is niet te volgen waarom bepaalde beslissingen zijn genomen.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Over de mate van kwaliteitszorg voor de gemeentelijke monumentenzorg kunnen we ook kort zijn, daar wordt slechts door 2 van de 16 gemeenten min of meer aandacht aan besteed.

In de rapporten van de Erfgoedinspectie die over deze 16 gemeenten zijn geschreven, zijn verschillende aanbevelingen gedaan. De rapporten inclusief de aanbevelingen zijn twee weken na verzending aan de gemeente op de website van de erfgoedinspectie geplaatst. De Erfgoedinspectie heeft de gemeenten gevraagd om binnen 3 maanden na ontvangst van het definitieve inspectierapport een bestuurlijke reactie op die aanbevelingen te geven. Dat is door 12 gemeenten, soms met enige vertraging, gebeurd. De 4 gemeenten waar de laatste inspecties zijn uitgevoerd hebben ten tijde van het schrijven van dit rapport nog geen tijd gehad om te reageren (Sittard-Geleen, Valkenburg aan de Geul, Weesp en Texel). Het vervolgtraject bestaat uit het door de Erfgoedinspectie opnemen van contact na één jaar. Tijdens een gesprek tussen inspectie en gemeente wordt de stand van zaken wat betreft de verbeteracties besproken. Afhankelijk daarvan wordt de aandacht voor deze gemeente geïntensiveerd. Inmiddels heeft met een aantal gemeenten een vervolgesprek plaats gevonden. De verslagen van deze gesprekken worden op de site van de Erfgoedinspectie geplaatst.

De reacties van de gemeenten op de bevindingen in de rapporten zijn overwegend positief. De meeste gemeenten herkennen zich in de aangegeven sterke en zwakke punten. In alle gemeentelijke reacties wordt in ieder geval een aantal aanbevelingen overgenomen en de meerderheid neemt zelfs alle of vrijwel alle aanbevelingen over. Enkele gemeenten hebben als reactie een plan van aanpak of een dergelijke notitie geschreven.

Opvallende zaken

Kennis en deskundigheid

Ongeveer de helft van de gemeenten geeft aan te willen investeren in de opleiding van de monumentenambtenaren.

Beleid

De meeste gemeenten zullen een monumentenbeleid opstellen dat in 2009 zal worden vastgesteld. Een klein aantal gemeenten meldt hieraan geen prioriteit te geven gezien de krappe capaciteit.

Toezicht en begeleiding

Twee gemeenten hebben expliciet te kennen gegeven op het vlak van begeleiding van eigenaren en toezicht tijdens de bouw geen verbeteracties te zullen ondernemen. Zij verwijzen daarbij naar de beschikbare capaciteit die niet zal worden vergroot. Het feit dat hierdoor een goede monumentenzorg in de knel komen is op deze beslissing kennelijk niet van invloed. In dit kader vragen veel gemeenten om normen voor de benodigde capaciteit.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Advisering

Het belang van een brede deskundigheid in monumentencommissies wordt door een aantal gemeenten niet onderkend. Ook het bezwaar tegen vertegenwoordiging van het lokale bestuur in zo'n adviescommissie wordt niet door alle gemeenten gedeeld.

RACM

Een aantal gemeenten geeft in zijn reactie aan contact te zullen opnemen met de RACM om te komen tot een meer gestructureerd overleg. Een aantal andere gemeenten geeft aan het initiatief van de RACM af te wachten.

Bouwhistorisch onderzoek

De meeste gemeenten willen bouwhistorisch onderzoek op de een of andere manier verankeren in het vergunningsproces, maar vragen zich af wat daarvoor de beste manier is. Bij het opstellen van criteria om te bepalen wanneer onderzoek moet worden gevraagd en wanneer niet, ziet men een belangrijke rol voor de RACM weggelegd.

Procedure

Over een aantal aspecten in de Monumentenwet 1988 vastgelegde monumentenvergunningprocedure zijn de gemeenten kritisch:

Wat betreft de criteria voor het ontvankelijk verklaren stellen gemeenten dat dit door de rijksoverheid zou moeten gebeuren, net zoals bij de bouwvergunningen is gebeurd.

De procedure van het Algemeen Positief Advies is in de gemeenten waar dat bij de reality checks speelde, niet goed gevolgd. Uit de inspecties blijkt dat de RACM, ondanks het feit dat hij de vergunningen krijgt toegestuurd, nooit aandacht voor dit punt heeft gevraagd. Een van de gemeenten gaf als reden voor het onjuist toepassen van deze procedure dat eenvoudige zaken een veel te lange procedure moest doorlopen. In de praktijk geeft de RACM volgens deze gemeente prioriteit aan de grote belangrijke plannen waardoor de meest eenvoudige plannen het langste blijven liggen.

Met de inwerkingtreding van het interimbeleid over de Beperking Adviesplicht is dit punt komen te vervallen.

Conclusie

De belangrijkste conclusie die op basis van dit onderzoek naar de rijksmonumentenzorg binnen de 16 gemeenten met 150 tot 200 rijksmonumenten kan worden getrokken is dat de rijksmonumentenzorg bij deze gemeenten verder geprofessionaliseerd moet worden.

Ondanks de grote betrokkenheid van de monumentenambtenaren en veel eigenaren is de monumentenzorg bij deze gemeenten op dit moment niet adequaat genoeg georganiseerd. Dit heeft vaak te maken met het gebrek aan deskundigheid en capaciteit. Hierbij moet worden aangetekend dat binnen deze groep sprake is van verschillen en bovendien gelden deze conclusies niet zonder meer voor andere gemeenten zoals van de Federatie Grote Monumentengemeenten of kleinere monumentengemeenten.

De Erfgoedinspectie vindt dat de rijksoverheid gemeenten ten tijde van de decentralisatie van de monumentenzorg in 1988 onvoldoende heeft gefaciliteerd. Bij de decentralisatie is uitgegaan van een zo groot mogelijke vrijheid om de taken en bevoegdheden in te vullen. Daarbij zijn bewust geen voorschriften of criteria benoemd of omschreven. Naar nu blijkt hadden en hebben in ieder geval de in het kader van dit onderzoek geïnspecteerde gemeenten behoefte aan duidelijke richtlijnen en criteria. Ook capaciteitsramingen over benodigde fte's zouden hebben geholpen om op gemeentelijk niveau kwaliteit te borgen. Het project Modernisering Monumentenstelsel biedt de gelegenheid deze omissie te herstellen.

De toenmalige RdMz is in de periode na de decentralisatie vooral procedureel actief geweest en heeft weinig kennis aan de gemeenten overgedragen door bijvoorbeeld met lokale bestuurders en monumentenambtenaren te overleggen. De kennis die bij de RACM aanwezig is, wordt door deze gemeenten niet gemist.

De Erfgoedinspectie is daarnaast van oordeel dat binnen veel gemeentelijke organisaties inclusief de gemeentebesturen onvoldoende wordt onderkend dat voor een adequate monumentenzorg specialistische kennis vereist is. Te vaak wordt dit werk overgelaten aan een medewerker die tijd heeft of het vakgebied wel interessant vindt. Monumentenzorg is een professioneel beleidsveld dat als zodanig moet worden benaderd. De Erfgoedinspectie constateert ten slotte dat de individuele monumentenambtenaren binnen hun mogelijkheden soms wonderen verrichten en het beste met onze rijksmonumenten voor hebben. Bij de meeste gemeenten zijn tengevolge daarvan positieve ontwikkelingen gezien. De Erfgoedinspectie raadt zowel de rijks- als de gemeentelijke overheid aan deze positieve krachten optimaal te benutten door deze mensen in staat te stellen hun werk op een professionele manier uit te oefenen.

Aanbevelingen aan de Minister van OCW:

Stel aan gemeenten voorwaarden wat betreft de deskundigheid, de juiste hantering van de bestaande regelgeving en de verankering van monumentenzorg op lokaal niveau zodat de monumentenzorg verder wordt geprofessionaliseerd.

De professionalisering van de monumentenzorg is een samenspel van verschillende partijen en kan dan ook worden bereikt door bijvoorbeeld:

1. met de VNG te overleggen of zij

- gemeenten wil adviseren over een duidelijke omschrijving van de gewenste taken en te bevorderen dat de capaciteit hierop wordt afgestemd
- kan bevorderen dat voor kleine gemeenten waar de kritische massa niet wordt gehaald die nodig is om zelf effectief monumentenzorg te bedrijven, op regionaal niveau kennis en capaciteit wordt geregeld. Steunpunten en regionale monumentencommissies kunnen hierbij een belangrijke rol spelen

2. de RACM te vragen

- heldere adviezen vanuit het belang van het monument op te stellen
- afstemming tussen de eigen regio's te bewerkstelligen door helderheid te creëren over de restauratie- en transformatiefilosofie of criteria voor beoordeling van wijzigingen van monumenten
- de afstemming tussen de eigen specialisten en regioconsulenten goed te organiseren
- de functie van de RACM als kennisinstituut te versterken en meer prioriteit aan communicatie en kennisdeling te geven
- de aanwezige waarden en de mate van verankering van de monumentenzorg bij gemeenten bij de bepaling van zijn prioriteiten te betrekken
- te zorgen voor een eenduidige telling van de rijksmonumenten

Ten slotte kan de monumentenzorg verder worden geprofessionaliseerd door:

- bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek in bepaalde gevallen en revisietekeningen altijd verplicht te stellen.
- te zorgen voor landelijke criteria voor ontvankelijkheid van de vergunningaanvragen
- eigenaren te wijzen op het belang van organisaties als de monumentenwacht en de inschakeling van een goede restauratiearchitect. Dit kunnen zowel gemeenten als de RACM in het algemeen doen.

Voor aanbevelingen over de professionalisering van de Monumentencommissies wordt naar het betreffende themarapport verwezen, dat separaat verschijnt.

Bijlage 1 : Waarderingskader

Inleiding op het Waarderingskader instandhouding rijksmonumenten

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van monumenten, heeft de Erfgoedinspectie een waarderingskader ontwikkeld. Dit is gebeurd in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt. In de waarderingskaders heeft de Erfgoedinspectie kwaliteitskenmerken opgenomen die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

Er zijn overigens verschillende soorten inspecties denkbaar naast de inspectie op de instandhouding van monumenten. Zo kan een inspectie betrekking hebben op de omgang met beschermde stads- en dorpsgezichten. Daarnaast kunnen thematische inspecties worden ingericht, met als doel een specifiek onderwerp te onderzoeken. Ook is een inspectie naar de bescherming en aanwijzing van monumenten of beschermde gezichten een voor de hand liggend onderzoek.

Deze toelichting richt zich op de gemeentelijke inspectie, voor wat betreft het onderdeel 'instandhouding'.

Een dergelijke inspectie vindt in de regel in één gemeente plaats en bestaat uit drie onderdelen: een analyse van vooraf te bestuderen documenten, een inspectiebezoek waar gesprekken met verschillende actoren plaatsvinden en het bezoeken van enkele recent gerestaureerde monumenten ter plaatse. Een inspectie wordt afgerond met het vervaardigen van een rapportage, die zal worden gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

Wettelijke basis

Het vertrekpunt voor de uitoefening van het toezicht wordt gevormd door de toepasselijke wet- regelgeving. Hiertoe worden in ieder geval gerekend de Algemene Wet Bestuursrecht en de Monumentenwet 1988 en verwante regelgeving. De wettelijke bepalingen zijn door de Erfgoedinspectie vertaald naar een waarderingskader, dat door haar als beoordelingsmaatstaf wordt gehanteerd.

De sector Monumenten van de Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de wettelijke bepalingen voor zover ze van toepassing zijn op beschermde rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten.

NB. Archeologische monumenten vallen buiten de inspectie van de sector Monumenten; het toezicht hierop ressorteert onder de sector Archeologie van de Erfgoedinspectie.

De Monumentenwet 1988 geeft de wettelijke uitgangspunten aan voor de Erfgoedinspectie. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald hoe een procedure tot vergunningverlening moet verlopen en hoe moet worden geadviseerd over plannen.

De Monumentenwet 1988 geeft de wettelijke uitgangspunten aan voor de Erfgoedinspectie. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald hoe een procedure tot vergunningverlening moet verlopen en hoe moet worden geadviseerd over plannen.

De wet gaat uit van decentralisatie van een aantal taken en bevoegdheden naar de gemeentelijke overheid. Mede om die reden biedt de wet mogelijkheden om eigen beleid nader vorm te geven. Deze beleidsvrijheid is aanleiding voor de Erfgoedinspectie om ook andere aspecten van de monumentenzorg te onderzoeken, die van directe of indirecte invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de (zorg voor de) rijksmonumenten. Te denken valt aan hoe de monumentenzorg verankerd is in een bredere beleidsopvatting, hoe actief een gemeentebestuur de begeleiding van restauraties ter hand neemt, of hoe cultuurhistorisch onderzoek is verricht t.b.v. de opstelling van restauratieplannen.

Actoren en verificatoren in de inspectie

Hoewel de gemeente als gevolg van de decentralisatie een aantal taken en bevoegdheden bezit om het monumentenbeleid vorm te geven, betekent dit niet dat het gemeentebestuur de enige geïnspecteerde is in de aanpak van de Erfgoedinspectie.

De Erfgoedinspectie heeft in het waarderingskader bij elk kwaliteitskenmerk actoren en verificatoren benoemd. Actoren zijn de partijen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering of realisatie van een bepaalde taak. Verificatoren zijn de betrokken partijen bij wie kan worden gecheckt of een actor deze taak naar behoren uitvoert.

De gemeente is wel de belangrijkste actor in de te inspecteren onderdelen, maar daarnaast spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de lokale monumentencommissie, met de rayonconsulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (voorheen de de Monumentenzorg), en met historische verenigingen.

De gemeente wordt dus niet geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar als entiteit ofwel als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn (en dus 'actor' zijn).

Wat hierbij ook belangrijk is om aan te tekenen, is de duidelijke scheiding tussen 'eerstelijns' en 'tweedelijns' toezicht. Waar de sector Monumenten van de Erfgoedinspectie voornamelijk toezicht houdt vanuit de tweede lijn (toezien op de naleving van de wet door anderen), zijn in het bijzonder gemeenten verantwoordelijk voor de eerste lijn. Daarmee wordt de zorg voor juiste planbehandeling, advisering, besluitvorming en begeleiding van de uitvoering bedoeld. De Erfgoedinspectie zal deze taken niet overnemen of overdoen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de gemeente actor is in de begeleiding van de uitvoering en daarop ook zelf moet toezien en handhaven.

Indeling van het waarderingskader

Het kader is ingedeeld in drie zogenoemde domeinen. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten', 'effectiviteit' en 'waarborg'.

Het domein 'resultaten' gaat in op de vraag of het bestand aan rijksmonumenten zorgvuldig in stand wordt gehouden. Er wordt bijvoorbeeld beoordeeld of de waarden van de monumenten sinds de aanwijzing op aanvaardbaar niveau zijn behouden en of restauraties hebben geleid tot een verantwoord resultaat.

In het domein 'effectiviteit' wordt bekeken of het proces van instandhouding zorgvuldig en doelmatig verloopt. Daarbij is onder meer aan de orde of er cultuurhistorisch onderzoek is verricht t.b.v. een verantwoord restauratieplan, of de werkwijze bij het verlenen van vergunningen correct verloopt, inclusief advisering, en of de werkzaamheden recht doen aan de waarden van het monument.

Het domein 'waarborg' gaat in op de vraag of de zorg voor de monumenten is verzekerd, bijvoorbeeld door voldoende kennis, door de aanwezigheid van een beleidsplan, of door een juiste informatieoverdracht. Ook maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg horen bij de borging van kwaliteit en de verankering in beleidsvoornemens.

Alle 17 kwaliteitskenmerken die in deze drie domeinen zijn gegroepeerd, worden ondersteund door een of meer indicatoren.

Aan de hand van deze indicatoren worden documenten beoordeeld, worden vragen gesteld in de inspectiebezoeken en worden de te bezoeken restauratieprojecten onder ogen genomen als een soort 'reality check'.

De kwaliteitskenmerken en bijbehorende indicatoren moeten niet worden gezien als de vragenlijst die in de praktijk van de inspectie letterlijk worden toegepast. Het is wel een kapstok voor de inspecteur, om alle gegevens die hij bij zijn onderzoeken verkrijgt te kunnen indelen en groeperen.

Normering

Om te kunnen beoordelen of aan een kwaliteitskenmerk wordt voldaan, worden een of meer indicatoren benoemd als 'normindicator'. Dat wil zeggen dat een kwaliteitskenmerk alleen positief kan worden beoordeeld wanneer ten minste de bevindingen over daarbij behorende normindicator positief zijn.

Dit systeem vergemakkelijkt de beoordeling per te onderzoeken situatie, en geeft daarnaast de mogelijkheid om gegevens van verschillende onderzoeken met elkaar te kunnen vergelijken.

In de rapportages van de inspectie worden de indicatoren verwoord in tekstgedeelten die, al naar gelang de lokale situatie, genuanceerd worden. Een normindicator is een hulpmiddel voor de inspecteur om te komen tot vergelijkbare oordelen, die objectiveerbaar zijn.

NB. In dit waarderingskader zijn de normindicatoren niet vermeld omdat de Erfgoedinspectie deze nog heeft getest in de inspecties die in 2007 en de eerste helft van 2008 zijn uitgevoerd.

Toelichting op de drie domeinen

Monumenten zijn ooit aangewezen op grond van hun cultuurhistorische waardebepaling. In de Memorie van Toelichting op de Monumentenwet 1988 wordt het begrip 'cultuurhistorische waarde' omschreven als: 'de aan een bouwwerk of gebied toegekende waarde, gekenmerkt door het beeld dat is ontstaan en door het gebruik dat de mens in de loop van de geschiedenis van dat bouwwerk of dat gebied heeft gemaakt'. Het begrip cultuurhistorische waarde' komt herhaaldelijk terug in het waarderingskader omdat de inspectie dit ziet als een van de belangrijkste achtergronden van het wezen van een monument. De inspectie richt zich vanzelfsprekend op de formele vraag of de wet wordt nageleefd door de betrokken partijen. Daarbij kan en moet de inspectie steeds uitgaan van de intrinsieke waarden van het monument zelf. Elke actie die wordt ondernomen moet gericht zijn op de instandhouding van die waarden, en moet in dat kader worden beoordeeld.

Om die reden gaat het bij het domein 'resultaten' om het behoud van de beschermde waarden, om de manier waarop een eigenaar omgaat met die waarden en om de realisatie van werkzaamheden die leiden tot een verantwoord resultaat.

De inspectie wil daarmee niet voorschrijven hoe dat moet gebeuren, maar wel wil zij toezicht kunnen houden op de uiteindelijke resultaten die door anderen worden behaald. De strekking van de Monumentenwet 1988 nodigt daartoe uit, omdat impliciet de juiste interpretatie van het vergunningstelsel hiermee aan de orde is.

In het domein 'effectiviteit' zijn de meeste kwaliteitskenmerken herleidbaar tot specifieke artikelen in de wet. Toch worden ook daar kwaliteitskenmerken onderzocht die in ondersteunende zin bijdragen aan het beoogde wettelijke doel. Zo is deugdelijk onderzoek op cultuurhistorisch gebied een belangrijke voorwaarde voor het vervaardigen van een aanvaardbaar restauratieplan dat beoogt zoveel mogelijk van de beschermde waarden intact te laten.

Onderdelen als 'werkwijze bij planbehandeling' en 'advisering door een monumentencommissie' zijn direct te koppelen aan specifieke wetsartikelen 11 tot en met 17.

Ook de uitvoering van de werkzaamheden moeten recht doen aan de waarden van het monument zelf. Uitvoering conform de verleende vergunning is een eerste vereiste, maar deskundige begeleiding en uitvoering zijn ook van groot belang. Deze laatste indicatoren zijn niet wettelijk vastgelegd, maar kunnen niet los gezien worden van de bedoeling van de wet.

Tenslotte is het domein 'waarborg' het minst gelieerd aan specifieke wetsartikelen. Toch mag bijvoorbeeld een kwaliteitskenmerk over aanwezige kennis gelezen worden als een impliciete beantwoording van de strekking van de wet, namelijk om te komen tot een zorgvuldige planbehandeling en besluitvorming. Daartoe draagt ook het hebben van een beleid over monumentenzorg bij, evenals het uitvoeren van handhaving in de eerste lijn en informatieoverdracht aan eigenaren en betrokkenen. Zijdelings wordt gezien of een gemeente de documentatie voor alle betrokkenen op orde heeft en of kwaliteitszorg een onderdeel is van de manier waarop zij haar beleid tegen het licht houdt. De Erfgoedinspectie heeft niet de intentie dergelijke kwaliteitskenmerken uitputtend te toetsen, omdat daarvoor andere toezichtmogelijkheden gelden (bijvoorbeeld een accountantsdienst of een gemeentelijke Rekenkamer). Wel draagt een beeld van dergelijke aspecten bij aan een algemene beeldvorming van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse.

Samenvattend kan gesteld worden dat de lijst aan kwaliteitskenmerken en daarbij behorende indicatoren een compleet overzicht vormt van wat zich in de monumentenzorg op het gebied van instandhouding allemaal afspeelt. Het waarderingskader kan daardoor wellicht overkomen als een ideale situatie, waaraan misschien maar weinigen kunnen voldoen, of als een utopisch beeld van hoe de monumentenzorg idealiter geregeld zou moeten zijn.

Het waarderingskader moet echter gezien worden als een instrument dat dient als uitgangspunt voor de inspecties, waarbij een beeld kan worden gevormd van de staat van de rijksmonumentenzorg in een bepaalde gemeente.

Door het toetsen van de monumentenzorg op de aspecten uit het kader wordt getracht een kwaliteitsverbetering van de instandhouding in de gemeente te bereiken.

Een tweede doel is het analyseren van meer algemene problemen in de monumentenzorg, die kunnen worden geconstateerd na het uitvoeren van meerdere gemeentelijke inspecties. Op de geconstateerde algemene problemen kan de inspectie vervolgens thematische onderzoeken inrichten.

Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten

DOMEIN: RESULTATEN

Deelvraag: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

BESCHERMDE WAARDEN

- R 1 De waarden van het beschermde monument zijn, sinds de aanwijzing, op aanvaardbaar niveau behouden
  - R 1.1 De redengevende omschrijving is nog van toepassing
  - R 1.2 De schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden zijn voldoende behouden

VISIE OP INSTANDHOUDING

- R 2 De eigenaar heeft een visie op instandhouding gericht op de waarden van het monument
  - R 2.1 De eigenaar voelt zich verantwoordelijk voor de instandhouding van zijn monument
  - R 2.2 De eigenaar geeft uitvoering aan zijn visie op de instandhouding van het monument
  - R 2.3 De eigenaar heeft een deugdelijk plan voor de instandhouding van het monument

RESTAURATIE EN/OF WIJZIGING

- R 3 De restauratie en/of wijziging heeft geleid tot een verantwoord resultaat
  - R 3.1 Het ingediende plan vormt voldoende basis voor een deugdelijke restauratie
  - R 3.2 De verleende vergunning regelt adequaat de op instandhouding gerichte werkzaamheden
  - R 3.3 De overheid heeft de werkzaamheden op de juiste wijze begeleid
  - R 3.4 De restauratie en/of wijziging is op de juiste wijze uitgevoerd
  - R 3.5 De uitvoering van de werkzaamheden is een bijdrage aan een juist beheer van het monument
  - R 3.6 Van de restauratie en/of wijziging van het monument is een schriftelijke verantwoording gemaakt
  - R 3.7 De subsidies en financiële regelingen hebben de instandhouding van het monument gestimuleerd

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

ONDERZOEK

- E 1 Er is deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwtechnisch gebied
  - E 1.1 Het onderzoek is voorafgaand aan de planvorming uitgevoerd
  - E 1.2 Gedurende de werkzaamheden wordt nader onderzoek verricht
  - E 1.3 Het onderzoek is deskundig en van voldoende diepgang
  - E 1.4 De resultaten van het betreffende onderzoek zijn verwerkt in het plan
  - E 1.5 De resultaten zijn vastgelegd en gedocumenteerd

PLANVORMING

- E 2 Er is een deugdelijk plan opgesteld
  - E 2.1 De initiatiefnemer heeft een ontvankelijk plan ingediend
  - E 2.2 Bij plannen van ingrijpende aard en bij plannen waar dat gewenst wordt, is vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de overheid
  - E 2.3 Het restauratieplan gaat uit van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van monumentenzorg
  - E 2.4 De werkzaamheden zijn goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd

PLANBEHANDELING

- E 3 De werkwijze bij het verlenen van vergunningen is correct
  - E 3.1 De overheid zorgt voor voldoende deskundigheid
  - E 3.2 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
  - E 3.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

ADVISERING

- E 4 De adviezen doen recht aan de waarden van het monument
  - E 4.1 De adviezen zijn deskundig
  - E 4.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
  - E 4.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
  - E 4.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

BESLUIT

- E 5 Het besluit doet recht aan de waarden van het monument
  - E 5.1 Er is rekening gehouden met de adviezen op het gebied van de monumentenzorg

Op weg naar een professionele monumentenzorg.

Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

- E 5.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt
- E 5.3 Indien voor een bepaalde restauratie geen vergunning nodig is, heeft de overheid op goede gronden tot deze beoordeling kunnen komen

UITVOERING

- E 6 De werkzaamheden doen recht aan de waarden van het monument
  - E 6.1 De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de vergunning
  - E 6.2 De werkzaamheden worden deskundig begeleid
  - E 6.3 De werkzaamheden worden deskundig uitgevoerd

BEHEER EN ONDERHOUD

- E 7 De instandhouding van het monument is voldoende gewaarborgd
  - E 7.1 Het object wordt op de juiste wijze beheerd
  - E 7.2 Het object wordt goed onderhouden
  - E 7.3 Het object wordt op de juiste wijze gebruikt

DOMEIN: WAARBORG

Deelvraag: de zorg voor de monumenten is verzekerd

KENNIS

- W 1 Er is voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen
  - W 1.1 Er is voldoende cultuurhistorische kennis
  - W 1.2 Er is voldoende restauratietechnische kennis
  - W 1.3 Er is voldoende kennis op het gebied van de subsidie- en overige financiële regelingen
  - W 1.4 Er is voldoende kennis van de betreffende wet- en regelgeving
  - W 1.5 De benodigde kennis wordt adequaat ingezet ten behoeve van alle werkzaamheden

TOEZICHT EN HANDHAVING

- W 2 De gemeente heeft een handhavingsbeleid
  - W 2.1 De gemeente houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988
  - W 2.2 De gemeente maakt haar handhavingsbeleid inzichtelijk

INFORMATIEOVERDRACHT

- W3 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg
  - W 3.1 Er is beleid op het gebied van communicatie
  - W 3.2 De continuïteit van de informatieoverdracht wordt gewaarborgd
  - W 3.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd

DOCUMENTATIE

- W 4 De documentatie op het gebied van de monumentenzorg is op orde
  - W 4.1 In het dossier zitten de relevante stukken
  - W 4.2 De gemeente houdt wijzigingen in het vergunningenregister bij
  - W 4.3 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

BELEID

- W 5 De overheden hebben een beleidsvisie voor de monumentenzorg
  - W 5.1 Er is een monumentenverordening
  - W 5.2 Er is een actueel beleidsplan voor de monumentenzorg
  - W 5.3 Het welstandsbeleid houdt rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

W 5.4 Het ruimtelijk en stedelijk beleid wordt door de aanwezige monumenten
(en historische structuren) geïnspireerd

KWALITEITSZORG

- W 6 Er is sprake van kwaliteitszorg voor de monumentenzorg
  - W 6.1 Het beleid en de processen worden geëvalueerd
  - W 6.2 Er wordt gericht gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

- W 7 De maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg zijn onderkend
  - W 7.1 Er is rekening gehouden met de educatieve waarde
  - W 7.2 Er is rekening gehouden met de toeristische waarde van monumenten en historische structuren
  - W 7.3 De economische waarde van de monumenten wordt op de juiste wijze afgewogen

Bijlage 2

Kenschets 16 gemeenten

In elk afzonderlijk inspectierapport over de 16 geïnspecteerde gemeenten is een korte kenschets gegeven. Daarbij is gebruik gemaakt van de kengetallen van onder meer de voormalige NCM (tegenwoordig Stichting Erfgoed Nederland) uit 2006. Voor de complete gegevens verwijzen we naar die inspectierapporten. Hieronder volgt een korte kenschets van de 16 gemeenten die onderwerp waren van dit onderzoek. Alle vermelde gegevens zijn gebaseerd op de situatie ten tijde van het inspectiebezoek in de betreffende gemeente. Wat betreft de inwonersaantallen lopen de gemeenten uiteen. Het grootste deel van deze gemeenten, namelijk 7 hebben tussen 10.000-20.000 inwoners. Van de overige 9 gemeenten heeft één minder dan 10.000 inwoners, 2 tussen 20.000-30.000 en 4 tussen 30.000 en 40.000 inwoners. 2 gemeenten hebben een inwonersaantal dat boven de 40.000 ligt. Vooral de gemeente Sittard –Geleen wijkt met 96.245 inwoners sterk af van de rest. Bij onderstaande kengetallen is het van belang te weten dat de telling van rijksmonumenten door de RACM, die in onderstaand overzicht is aangehouden en de telling van de gemeenten zelf die elk in de afzonderlijke rapporten zijn terug te vinden, sterk uiteen loopt. Bij de gemeente Landgraaf is dat verschil het grootst, namelijk 132. De RACM rekent rijksmonumenten met enige vorm van samenhang, zoals de mijnkoloniën in Landgraaf en Sittard-Geleen als één rijksmonument. Van zo'n complex kunnen wel 100 afzonderlijke gebouwen onderdeel uitmaken. De gemeenten rekenen alle onderdelen van die complexen mee omdat als slechts een onderdeel van een complex (bijvoorbeeld een van de woningen van een mijnkolonie) wordt gewijzigd, er toch een complete vergunningsprocedure moet worden doorlopen wat dezelfde hoeveelheid werk met zich meebrengt als één object. Het tellen van de afzonderlijke objecten heeft ook te maken met de rijkssubsidiëringmethodiek.²

² In het aantal aanvragen per jaar voor een monumentenvergunning heeft de Erfgoedinspectie overigens geen goed inzicht omdat de meeste gemeenten dit zelf ook niet hebben. In de afgelopen 2 jaar is een aantal gemeenten overgeschakeld op digitale BWT-systemen waardoor het mogelijk wordt een dergelijk overzicht te verkrijgen.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Bronckhorst

Inwoners: 37.795

Oppervlakte: 28.643 ha

Capaciteit: 1 fte beleid en 1 fte uitvoering (en tijdelijk 0,6)

Aantal rijksmonumenten: 171

Aantal gemeentelijke monumenten: 443

Aantal beschermde gezichten: 3

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie

Type historische vereniging: De verschillende Historische Verenigingen binnen de gemeente Bronckhorst richten zich vooral op de geschiedenis van de stad.

Doesburg

Inwoners: 11.575

Oppervlakte: 1.290 ha

Capaciteit: 0,2 fte beleid en 0,2 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 158

Aantal gemeentelijke monumenten: 7

Aantal beschermde gezichten: 1

Monumentenbeleid: ja, 2004

Soort adviescommissie: monumentencommissie

Type historische vereniging: Monumentenvereniging 15 april 1945 licht eigenaren voor over de instandhouding van monumenten en volgt restauratie- en nieuwbouwplannen

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

kritisch. De Stichting Stadsherstel heeft haar kerntaak (panden kopen, restaureren en doorverkopen) opgegeven omdat dit financieel niet meer haalbaar was.

Edam-Volendam

Inwoners: 28.492
Oppervlakte: 2.479 ha
Capaciteit: 40 uur per jaar beleid en 20 uur per jaar uitvoering
Aantal rijksmonumenten: 177
Aantal gemeentelijke monumenten: -
Aantal beschermd gezichten: 1
Monumentenbeleid: nee
Soort adviescommissie: geïntegreerde welstands- en monumentencommissie
Type historische vereniging: de vereniging Oud-Edam organiseert verschillende activiteiten om het draagvlak voor de geschiedenis van Edam te vergroten en denkt daarnaast mee over de herinrichting van de binnenstad. De Vereniging Oud-Volendam was zich ten tijde van de inspectie aan het heroriënteren op haar taken.

Gorinchem

Inwoners: 34.235
Oppervlakte: 2.200 ha
Capaciteit: 0,2 beleid en 0,2 uitvoering
Aantal rijksmonumenten: 184
Aantal gemeentelijke monumenten: -

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Aantal beschermde gezichten: 1

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie via Stichting Dorp, Stad en Land

Type historische vereniging: in Gorinchem is de Monumentenoverleggroep actief waarin diverse historische verenigingen en het zogenaamde Holtzfonds vertegenwoordigd zijn. De Historische Vereniging Oud Gorcum richt zich vooral op de geschiedenis van de stad en Stichting Stadsherstel werkt met de gemeente samen aan de restauratie van vervallen panden.

Heusden

Inwoners: 43.113

Oppervlakte: 7.872 ha

Capaciteit: 0,5 beleid en 0,5 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 174

Aantal gemeentelijke monumenten: 191

Aantal beschermde gezichten: 1

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie (die tevens de welstandsadvisering in de vesting doet)

Type historische vereniging: de Stichting Comité Vesting Heusden, de Stichting A.A. van alcmaer en de Heemkundekring 'Onsenoort' richten zich vooral op onderzoek naar de geschiedenis van de stad.

Landgraaf

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Inwoners: 39.163
Oppervlakte: 2.468 ha
Capaciteit: 0,133 fte beleid en 0,146 uitvoering
Aantal rijksmonumenten: 160
Aantal gemeentelijke monumenten: -
Aantal beschermde gezichten: 2
Monumentenbeleid: ja, 1995
Soort adviescommissie: geïntegreerde welstands- en monumentencommissie
Type historische vereniging: de Heemkundekring Oudheidkundig en cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf (()CGL) richten zich vooral op onderzoek naar de geschiedenis van de stad.

Maarssen

Inwoners: 39.843
Oppervlakte: 3.086 ha
Capaciteit: 0,5 fte beleid en 0,5 uitvoering
Aantal rijksmonumenten: 169
Aantal gemeentelijke monumenten: 31
Aantal beschermde gezichten: 2
Monumentenbeleid: ja, 2001
Soort adviescommissie: monumentencommissie
Type historische vereniging: de Historische Kring Maarssen en het Museum Maarssen richten zich vooral op onderzoek naar de geschiedenis van de stad.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Middelharnis

Inwoners: 17.683

Oppervlakte: 61.016 ha

Capaciteit: 1 fte uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 155

Aantal gemeentelijke monumenten: -

Aantal beschermde gezichten: 1

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie

Type historische vereniging: de Stichting Bescherming Dorpsgezicht volgt actief ontwikkelingen in het beschermde gezicht en is belangenbehartiger voor de cultuurhistorische waarden wanneer deze onder druk staan. De Stichting Monumentenbehoud houdt zich bezig met stadsherstel.

Oudewater

Inwoners: 9.947

Oppervlakte: 4.016 ha

Capaciteit: 0,1 fte beleid en 0,2 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 156

Aantal gemeentelijke monumenten: -

Aantal beschermde gezichten: 1

Monumentenbeleid: ja, 1994

Soort adviescommissie: monumentencommissie via Stichting Dorp, Stad en Land

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Type historische vereniging: De Stichting Hugo Kotestein maakt zich sterk voor het behoud en de versterking van de historisch ruimtelijke kwaliteit van de stads- en dorpsgebieden en het landelijke gebied. De Geschiedkundige Vereniging Oudewater richt zich enerzijds op de geschiedenis en anderzijds op belangenbehartiging als cultuurhistorische waarden onder druk staan.

Sittard-Geleen

Inwoners: 96.245
Oppervlakte: 8.062 ha
Capaciteit: 0,7 fte beleid en 0,5 uitvoering
Aantal rijksmonumenten: 191
Aantal gemeentelijke monumenten: 19
Aantal beschermde gezichten: 1
Monumentenbeleid: ja, 1999
Soort adviescommissie: monumentencommissie
Type historische vereniging: Binnen de gemeente Sittard-Geleen houden zich verschillende historische verenigingen bezig met de vergroting van draagvlak voor geschiedenis van de diverse kernen binnen de gemeente Sittard-Geleen en een deel behartigt de belangen van de cultuurhistorische waarden. Deze verenigingen hebben samen een platform gevormd.

Texel

Inwoners: 13.739
Oppervlakte: 16.000 ha

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Capaciteit: beleid wordt tussendoor ontwikkeld, voor uitvoering 150 uur per jaar

Aantal rijksmonumenten: 187

Aantal gemeentelijke monumenten: 90

Aantal beschermde gezichten: 2

Soort adviescommissie: raadscommissie grondgebied

Monumentenbeleid: nee, wel conceptnota uit 2005

Type historische vereniging: Stichting Dorpsherstel Texel kocht en restaureerde vroeger oude panden maar dat is de laatste jaren stil komen te liggen. Op dit moment richt de vereniging zich op schapenboeten. De Historische Vereniging Texel volgt de gemeente actief op de voet en zich in voor behoud van cultuurhistorische waarden.

Valkenburg aan de Geul

Inwoners: 17.195

Oppervlakte: 3.600 ha

Capaciteit: 0,05 fte beleid en 0,45 uitvoering (en 0,1 secretariaat welstand)

Aantal rijksmonumenten: 153

Aantal gemeentelijke monumenten: -

Aantal beschermde gezichten: 3

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: geïntegreerde welstands- en monumentencommissie

Type historische vereniging: Er zijn 3 historische verenigingen in de gemeente actief te weten de Archeologische Werkgroep, In den Landen van Valkenburg en de werkgroep Niks aan de Hand. De eerste 2 richten zich met name op de ontwikkelingsgeschiedenis van Valkenburg, voornamelijk in archeologische context. De laatste stelt zich het behoud en herstel van het historische karakter van Valkenburg ten doel. Men zet zich hiervoor actief in.

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Vianen

Inwoners: 19.697

Oppervlakte: 4.237 ha

Capaciteit: 0,5 fte beleid en 0,5 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 177

Aantal gemeentelijke monumenten: -

Aantal beschermd gezichten: 1

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie

Type historische vereniging: de Historische vereniging Land van Brederode houdt zich bezig met de bestudering van de cultuurgeschiedenis van Vianen en volgt initiatieven van de gemeente op de voet. De B.V. Vrijstad Vianen is als maatschappij tot stadsherstel actief in de stad.

Weesp

Inwoners: 17.553

Oppervlakte: 2.188 ha

Capaciteit: 0,1 fte beleid en 0,3 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 188

Aantal gemeentelijke monumenten: 103

Aantal beschermd gezichten: 1

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Type historische vereniging: de Historische Kring Vereniging Weesp richt zich vooral op onderzoek naar de geschiedenis van de stad.

Westerveld

Inwoners: 19.264

Oppervlakte: 28.300 ha

Capaciteit: 0,1 fte beleid en 0,4 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 158

Aantal gemeentelijke monumenten: -

Aantal beschermde gezichten: 6

Monumentenbeleid: nee

Soort adviescommissie: monumentencommissie via Het Drenths Plateau

Type historische vereniging: de kernen Diever, Dwingeloo, Vledder en Havelte hebben elk een eigen historische vereniging en een gezamenlijk comité Open Monumentendag. De verenigingen zijn vooral gericht op onderzoek naar de geschiedenis van de gemeente.

Wijdmeren

Inwoners: 23.346

Oppervlakte: 7.700 ha

Capaciteit: 0 fte beleid en 0,3 uitvoering

Aantal rijksmonumenten: 157

Aantal gemeentelijke monumenten: 76

Aantal beschermde gezichten: 1

Op weg naar een professionele monumentenzorg.
Inspectie 16 gemeenten met 150-200 rijksmonumenten

Monumentenbeleid: ja, actueel

Soort adviescommissie: provinciale monumentencommissie

Type historische vereniging: :

de kernen Loosdrecht, Nederhorst den Berg en 's-Graveland hebben elk een eigen historische vereniging. De verenigingen zijn vooral gericht op onderzoek naar de geschiedenis van de gemeente.

Colofon

Uitgave:

Erfgoedinspectie
Hoftoren, Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, september 2008

Over de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlands erfgoed. Het toezicht is gericht op archeologische opgravingen, archieven bij de centrale overheid, het roerend cultureel erfgoed en onroerende monumenten.

De Erfgoedinspectie ziet erop toe dat de regels worden nageleefd en stimuleert verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed. Waar nodig treedt zij op bij incidenten en calamiteiten.

De Erfgoedinspectie valt onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De inspectie werkt onafhankelijk en stelt objectief haar bevindingen vast en rapporteert daarover. Daarnaast adviseert zij de Minister over de kwaliteit en effectiviteit van de regelgeving.